

AZƏRBAYCANDA PEŞƏ TƏHSİLİ MÜƏSSISƏLƏRİNİN TƏHSİLƏLƏNƏLƏR KONTEKSTİNDƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

QADİR QAFAROV

Azərbaycan Texniki Universitetinin mühəndis fizikası və elektronika kafedrasının müəllimi. e-mail: qafarov1997@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2560-1147>

Məqaləyə istinad:

Qafarov Q. (2021). Azərbaycanda peşə təhsili müəssisələrinin təhsilənlər kontekstində qiymətləndirilməsi. *Azərbaycan məktəbi*. № 3 (696), səh. 75–85

ANNOTASIYA

Hazırda texnologiya və elmin, buna paralel olaraq da sənayeləşmənin inkişaf etdiyi ölkələrdə yeni texnoloji sistemlərin kütləvi tətbiqi xüsusi keyfiyyətlərə malik insan kapitalının yetişdirilməsinə ehtiyac yaratmışdır. Keyfiyyətli insan yetişdirilməsi üçün həm də müasir tələblərə cavab verən, yeni məzmunlu texniki peşə təhsili qurulmalı və bu zaman təhsilənlərə müasir texnoloji metodların mənimsədilməsi əsas götürülməlidir. Sözsüz ki, texniki peşə məktəblərində verilən bu nəzəri və praktiki biliklər təkbaşına qənaətbəxş olmayacaqdır. Avropada ən güclü iqtisadiyyata sahib olan Almaniya, Fransa və İngiltərə kimi ölkələrin peşə təhsili modeli digər ölkələrinkindən kəskin surətdə fərqlənir. Bu modellər Azərbaycan peşə təhsili sistemində uyğunlaşdırılaraq tətbiq olunur. Dünyadakı peşə təhsili modelləri əsasında formalaşan, inkişaf edən Azərbaycan peşə təhsili sistemində bəzi məqamlarda kökü müxtəlif səbəblərə dayanan problemlər meydana çıxır. Ona görə də, Azərbaycanda peşə təhsilinin gələcəkdə güclü modelə çevrilməsi üçün qabaqcadan yarana biləcək problemlər proqnozlaşdırılmalı və vaxtında aradan qaldırılmalıdır. Bir sözlə, peşə təhsili peşəkar mütəxəssislər və tədqiqatçılar tərəfindən qiymətləndirilməli, məqsədyönlü, səmərəli təkliflər hazırlanmalıdır. Çünki Azərbaycanda praktiki tədqiqatların aparılmaması problemlərin həllini ləngidir. Məqalədə bütün bunlardan bəhs olunur və o da qeyd olunur ki, peşə təhsilində qiymətləndirmə müxtəlif faktorlar əsasında mümkündür və bu zaman onun yetişdirdiyi fərdlərin fikirlərinin də nəzərə alınması lazımdır. Bu məsələ tədqiqatın əsas predmetinə çevrilmişdir.

Açar sözlər: Peşə təhsili, peşə liseyləri, təhsilənlər, peşə təhsili modelləri, qiymətləndirmə.

Məqalə tarixçəsi

Göndərib: 24.06.2021

Qəbul edilib: 20.07.2021

EVALUATION OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS IN AZERBAIJAN IN THE CONTEXT OF STUDENTS

GADIR GAFAROV

Azerbaijan Technical University, Department of Engineering Physics and Electronics. e-mail: qafarov1997@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2560-1147>

To cite this article:

Gafarov G. (2021). Evaluation of vocational education institutions in Azerbaijan in the context of students. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 696, Issue III, pp. 75–85

ABSTRACT

In countries where technology and science and industrialization have developed in parallel, the collective application of technology and new technological systems in industry has created a need to train human capital with special qualifications. In order to cultivate a quality person, it is necessary to establish a technical vocational education with a new content that meets modern requirements, and at the same time the training of students should be based on the mastery of modern technological methods. Of course, this theoretical and practical information given in vocational schools will not be enough on its own. The vocational education model in Germany, France and the UK, which have the strongest economies in the European Union, is sharply different from the models of other countries. These models are applied in accordance with the Azerbaijan vocational education system. The vocational education system of Azerbaijan, which is formed and developed on the basis of the models of vocational education in the world, at some points has problems that are rooted in various reasons. In order for vocational education in Azerbaijan to become a strong vocational education model in the future, problems that may arise in advance should be predicted and eliminated in a timely manner. In short, vocational education should be evaluated by professionals and researchers, and purposeful, effective proposals should be developed. The lack of any practical research in Azerbaijan slows down the solution of problems. Evaluation in vocational education is possible on the basis of several factors. The author thinks that while evaluating the education system, the opinions of the individuals he brings to the agenda should be taken into consideration. This issue has become the main subject of research.

Keywords: Vocational education, vocational high schools, students, vocational education models, evaluation.

Article history

Received: 24.06.2021

Accepted: 20.07.2021

GİRİŞ

Bazarların liberallaşması, qloballaşma və texnoloji dəyişikliklər gün-gündən daha rəqabətli iqtisadi mühit yaradaraq, əmək və əməyin təşkilinin mahiyyətinə əsaslı şəkildə təsir göstərmişdir. Qlobal iqtisadiyyatın köklü dəyişməsi həm hökumətləri, həm də özəl sektorları öz inkişaf strategiyalarını təhlil etməyə və mövcud peşə təhsili sistemini yenidən nəzərdən keçirməyə vadar etmişdir. Ona görə də təəccüblü deyil ki, ən mühüm dəyişikliklər məhz təhsil sistemində, xüsusilə texniki peşə təhsilində olmuşdur. Dəyişikliyin mahiyyəti Azərbaycanın peşə təhsili sistemində əmək bazarının tələblərinə cavab verən kadr hazırlığını həyata keçirən mühitin yaradılması, peşə standartlarının modernləşdirilməsi və müasir tələblərə cavab verən peşə təhsili sisteminin qurulmasıdır.

Azərbaycanın təhsil sistemində peşə təhsili olduqca mühüm mövqeyə sahibdir. Buna görə də dövlətimiz tərəfindən bu sahə daim inkişaf etdirilir və peşə təhsilinin dünya standartlarına integrasiyası proqramı müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Respublikamızda ilk peşə-ixtisas təhsilinin həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından sürətli inkişafı demokratik Azərbaycan Respublikasının qurucusu Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi dövrdən başlamışdır. Təsəffü deyil ki, məhz ulu öndərin rəhbərliyi altında ölkəmizdə iri sənaye mərkəzləri, fabriklər və zavodlar tikilmişdir. Düzgün idarəetmə nəticəsində təkcə istehsal iqtisadiyyatı deyil, peşə-ixtisas təhsili müəssisələri də inkişaf etmişdir. Bunun məntiqi davamı olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2016-cı il 6 dekabr tarixli fərmanı ilə "Peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi" qəbul edilmişdir ki, bu da peşə təhsilinin dövlətin sosial-iqtisadi inkişafında rolunun və bu sahəyə dövlət dəstəyinin sübutudur. Dövlət tərəfindən aparılan bütün məqsədyönlü islahatların ən mühüm vəzifələrindən biri texniki profilli peşə məktəblərinin (və eləcə də digər

profillər üzrə) səviyyəsini keyfiyyətcə yüksəltmək, fəaliyyət zamanı (həm tədris, həm də idarəetmə) yaranacaq nöqsanları aradan qaldırmaq, o cümlədən əmək bazarının tələblərinə uyğun ixtisaslı kadr hazırlığını təşkil etməkdən ibarətdir (Ağayev, Məmmədova, 2010; Qafarov, 2020). Əlbəttə, bu proqramların icrası zamanı peşə-ixtisas təhsili imkanını yaradan peşə təhsili müəssisələrinin rolu əhəmiyyətli dərəcədə böyükdür.

AZƏRBAYCANIN PEŞƏ TƏHSİLİNDƏ PROBLEMLƏR

Həyata keçirilmiş tədbirlərə baxmayaraq, təhsil sisteminin prioritet sahələrindən biri olan peşə təhsili və təlimi sistemində müəyyən problemlər mövcuddur. Belə ki, inkişaf etmiş ölkələrdə ümumi təhsil pilləsi məzunlarının 40-60 faizi məhz peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinə qəbul olunduğu halda, Azərbaycanda bu rəqəmin 11 faizdən aşağı olması əhalinin bu təhsil pilləsinə marağının az olduğunu göstərir¹.

Ölkəmizdə mövcud peşə təhsili və təlimi sistemi aşağıdakı xarakterik problemlərlə səciyyələnir:

- İlk peşə-ixtisas təhsili üzrə normativ-hüquqi bazanın yenilənmiş və çevik olmaması;
- Maddi-texniki və tədris bazasının fiziki və məənəvi cəhətdən köhnələrək sıradan çıxması;
- Peşə-ixtisas təhsili sistemində istifadə olunan təhsil proqramlarının, dərslik və dərs vəsaitlərinin müasir tələblərə cavab verməməsi;
- Peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi üçün mütərəqqi mexanizmin olmaması;
- Peşə-ixtisas təhsili sistemində mövcud idarəetmənin bazar iqtisadiyyatı prinsipləri ilə tam uzlaşmaması və onun dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilməsi

¹ <http://edu.gov.az/upload/file/serencama-elave/2016/peshe-tehsil-yol-xeritesi.pdf>

mexanizminin kifayət qədər səmərəli olmaması;

- İşəgötürən təşkilatların peşə təhsili müəssisələrinin maliyyələşdirilməsində iştirak etməməsi və bunun üçün müvafiq qanunverici bazanın mövcud olmaması;
- Peşə-ixtisas təhsili sistemində çalışan kadrların hazırlıq səviyyəsinin və əməkhaqlarının qənaətbəxş olmaması;
- Müxtəlif mülkiyyət formalarına əsaslanan və peşə hazırlığı üzrə fəaliyyət göstərən qurumlar arasında əlaqənin zəif olması;
- Ümumtəhsil müəssisələrində peşəyönü işinin zəif aparılması;
- Məzunların əmək bazarının tələblərinə cavab verməməsi;
- Eyni peşə istiqamətləri üzrə paralel kadr hazırlığı həyata keçirən ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin mövcudluğu;
- Təhsil müəssisələrinin böyük əksəriyyətinin başqa təyinatlar üzrə istifadə edilməsi².

TƏDQIQAT PROBLEMİNİN FORMALAŞDIRILMASI

Peşə təhsili – müəyyən peşə sahəsinə istiqamətlənmiş insan kapitalının, ticarət, sənaye və xidmət sektorlarında tələb olunan sahələr üzrə kifayət qədər bilik və bacarıqlara sahib olan kadrların yetişdirilməsidir. Bununla yanaşı, o, elmi araşdırmalar vasitəsilə məlumat istehsal etmək, onları cəmiyyətə çatdırmaq, məhsula və texnologiyaya çevirmək məqsədini də daşıyır.

Azərbaycanda peşə təhsilinə dair statistik göstəricilərə nəzər saldıqda görürük ki, son tədris illərində bu sahəyə olan maraq xeyli artmışdır. Buna səbəb əhalidə peşə təhsilinə maraq yaratmaq məqsədilə islahatların müvəffəqiyyətlə həzirlənməsi və həyata keçirilməsidir. Şagirdlərin peşə təhsilinə olan marağını nəzərə alaraq Təhsil Nazirliyi tərəfindən tələbata uyğun yeni peşə təhsili müəssisələrinin fəaliyyətə başlaması, mövcud peşə təhsili müəssisələrinin təmiri və

Cədvəl 1 Statistik göstəricilər

Tədris ili	Peşə liseylərinin sayı	Təhsilənlərin sayı
2013-2014	108	27745
2014-2015	107	24328
2015-2016	113	24302
2016-2017	113	23703
2017-2018	113	24804

Qeyd: Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerləşən ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri nəzərə alınmamaqla

maddi texniki baza ilə təchizatı müasir tələblərə cavab verən yeni tədris materiallarının tərtib olunması, peşə təhsili və təlimində iştirak edən mühəndis-pedaqoji heyətinin ixtisasartırma kurslarına cəlb olunması kimi tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edən tədbirlər həmin islahatların tərkib hissəsidir. Təhsil Nazirliyinin son beş tədris ilinin statistik göstəricilərinə nəzər yetirsək görürük ki, Azərbaycanda son illərdə peşə liseylərinin sayı yaranan tələbata mütənasib olaraq artmış və uyğun ixtisaslar üzrə yenilənmişdir³ (cədvəl 1).

Peşə təhsili müəssisələri mövcud tələbə sayı etibarlı ilə peşə-ixtisas təhsilinin çox vacib hissəsini təşkil edir. Son illərdə bu tipdən olan təhsil müəssisələrinin ölkəmizin sosial və iqtisadi inkişafındakı rolu daha da artmaqdadır. Bu inkişafa uyğun olaraq, peşə təhsili müəssisələrinin problemlərinin həllinə yönəlmiş yeni yanaşmaların zəruriliyi artır. Peşə təhsilində mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsində və problemlərin həll olunmasında təhsilənlərin fikirlərinin öyrənilməsi qeyd olunan yanaşmalardan biri olmalıdır.

Peşə təhsili müəssisələrində, ümumiyyətlə, peşə-ixtisas təhsilində yaranan boşluqların və problemlərin müəyyənləşdirilməsi bir neçə faktorun analizi əsasında mümkündür. Bu məqalədə isə sadəcə, tədqiqat fəaliyyətinə uyğun olaraq,

² <http://edu.gov.az/upload/file/serencama-elave/2016/peshe-tehsil-yol-xeritesi.pdf>

³ <https://edu.gov.az/az/page/418/7329>

peşə liseylərində təhsilalanların fikirləri əsasında problemlərin müəyyənləşdirilməsi məsələsi araşdırılmışdır. Onu da nəzərə alaq ki, peşə təhsili müəssisələrinin əsas məqsədi sayılan ixtisaslı kadr hazırlığı məsələsi birbaşa təhsilalanlara istiqamətlənmişdir. Buna görə də təhsilalanların fikirlərinin və ümumilikdə təhsil aldıkları peşə təhsili müəssisəsinə baxış tərzlərinin araşdırılmasını məqsədəuyğun hesab etmək olar.

MATERIAL VƏ METOD

Təhsilalanlar tərəfindən qeyd olunan məqamların aşkara çıxarılması məqsədilə reallaşan tədqiqat Texnika və Texnologiyalar üzrə Bakı Peşə Təhsili Mərkəzinin tabeliyində fəaliyyət göstərən 14 nömrəli Bakı Peşə Liseyində reallaşdırılmışdır. Tədqiqat prosesi liseydə iki fərqli ixtisas qrupu arasında aparılmış, burada 3 nəfəri qız, 33 nəfər isə oğlan olmaqla 36 nəfər təhsilalan iştirak etmişdir. Bununla da təhsil müəssisəsi barəsində daha çox informasiya toplamaq imkanına nail olunmuş, əldə olunan statistik göstəricilər əsasında təhsilalanların diqqətini cəlb edən problemlər aşkarlanmış və problemlərin aradan qaldırılması məqsədilə peşə təhsili müəssisəsinin fəaliyyətində dəyişikliklərin aparılması üçün təkliflər hazırlanmışdır.

TƏDQIQAT METODUNUN SEÇİLMƏSİ

Son zamanlarda beynəlxalq aləmdə pedaqoji sahə üzrə tədqiqatlar müqayisəli analiz xarakteri daşıyır. Artıq təhsil sahəsində ənənəvi tədqiqat formaları eksperimental tədqiqat formaları ilə əvəz olunur. Bu səbəbdən də məqalə eksperimental metod əsasında aparılan tədqiqata həsr edilmişdir. Eksperimental tədqiqatın səbəb amili kimi müxtəlif göstəricilər, nəticə amili kimi isə peşə təhsili müəssisələrinin keyfiyyət göstəricisi götürülmüşdür. Məqsədi peşə təhsili müəssisələrində pedaqoji prosesin keyfiyyətini təhsilalanlar kontekstindən qiymətləndirməkdir. Qiymətləndirmənin müxtəlif formalarda aparılması mümkündür. Tədqiqat işində təhsilalanlara ünvanlanmış, müxtəlif cavab variantları

mümkün olan suallardan istifadə edilmişdir. Sorğu anketləri tədqiqatın reallaşmasında xüsusi rol oynayır. Məzmun etibarlı ilə anketlər faktları, davranışı və fəaliyyət məhsullarını, eləcə də fərdin motivlərini, qiymətlərini və rəylərini əhatə edir, forma etibarlı ilə açıq, qapalı, birbaşa, dolaylı olur, funksiya etibarlı ilə süzgəc və yoxlama məqsədini daşıyır. Bir sözlə, sorğu anketləri mövzunun tədqiqi zamanı yaranan problemlərin başvermə səbəblərini, eləcə də qabaqcıl təcrübələri öyrənmək üçün bu vasitədən istifadə etmək üçün əlverişlidir (Müasir təhsilin nəzəri və praktiki problemləri, 2016).

STATİSTİK GÖSTƏRİCİLƏRİN TOPLANMASI

Problemlərin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə xüsusi sorğu blankı hazırlanmışdır. Sorğu anketində peşə təhsili müəssisələrinin mövcud vəziyyəti və imkanlarına dair suallar qeyd olunmuşdur. Anket 10 sualdan ibarət tərtib edilmiş, sualların formalaşdırılması peşə təhsili sistemində çalışan mühəndis-pedaqoji heyət ilə müzakirə əsasında mümkün olmuşdur.

Sorğu anketində yer alan suallar və suallar əsasında əldə olunan qrafiki nəticələrə diqqət yetirək:

Sual 1. *Təhsil aldığınız peşə təhsili müəssisəsi faktiki yaşayış ünvanınıza yaxındır mı?*

1) Xeyr; 2) Çox yaxındır;
3) Yaşayış yeri uzaqdır, lakin ixtisas yalnız bu təhsil müəssisəsində olduğu üçün gəlirəm.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 25%-i (9 nəfər) “xeyr”, 33.3%-i (12 nəfər) “çox yaxındır” cavabını, 41.7%-i (15 nəfər) isə yaşayış yerinin uzaq olmasının ixtisasa yiyələnmək baxımından problem olmadığını qeyd etmişdir (diaqram 1).

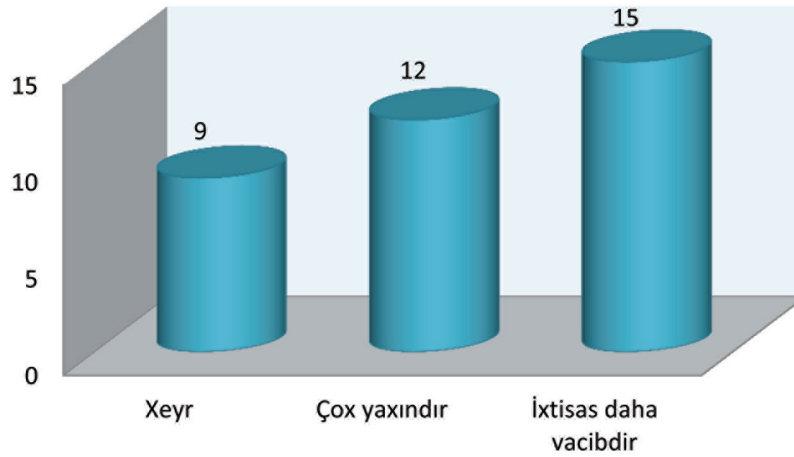
Sual 2. *Peşə təhsili müəssisəsində aldığınız təhsil, sizcə, ixtisasa dair bacarıqların əldə olunmasına köməklik edirmi?*

1) Çox az; 2) Az; 3) Orta səviyyədə;
4) İxtisasla tam uyğundur.

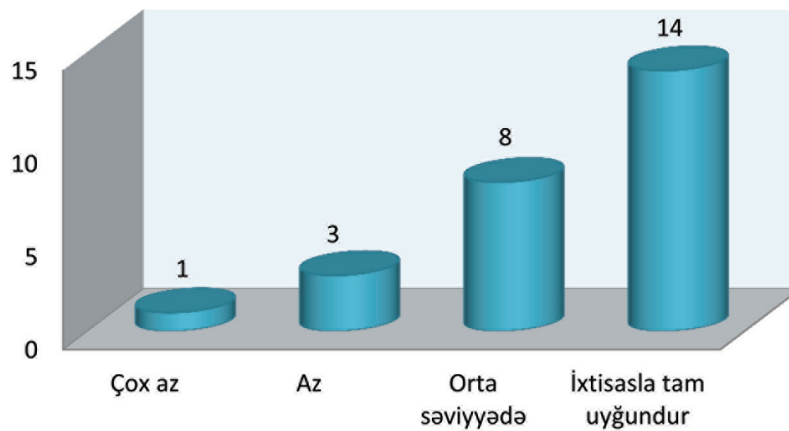
Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 2,7%-i (1 nəfər) “çox az”, 8.3%-i (3 nəfər) “az”, 22.3%-i (8 nəfər) “orta səviyyədə”

Diaqram 1

Məsafə probleminin təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi

Diaqram 2

İxtisas fənlərindən əldə olunan bacarıqların təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi

cavabını, 66.7%-i (14 nəfər) isə keçirilən fənlərin ixtisasa uyğunluğunu bildirmişdir (diaqram 2).

Sual 3. *Təhsil aldığınız peşə təhsili müəssisəsini bitirdikdən sonra öz peşə sahənizdə işləmək şansınız varmı?*

- 1) Çox az; 2) Az; 3) Orta səviyyədə;
- 4) İş tapacağıma əminəm.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 30.6%-i (11 nəfər) öz sahəsində işləmək şansını “çox az”, 33.4%-i (12 nəfər) “az”, 19.4%-i (7 nəfər) “orta səviyyədə” qiymətləndirmiş, 16.6%-i (6 nəfər) isə təhsilini tamamladıqdan sonra iş tapmaqda çətinliklə qarşılaşmayacağını düşündüyünü qeyd etmişdir (diaqram 3).

Sual 4. *Peşə təhsili müəssisəsində tədris olunan ixtisas fənlərinin sayı sizi qane edirmi?*

- 1) Çox az; 2) Az;
- 3) Orta səviyyədə;
- 4) Həddindən artıq.

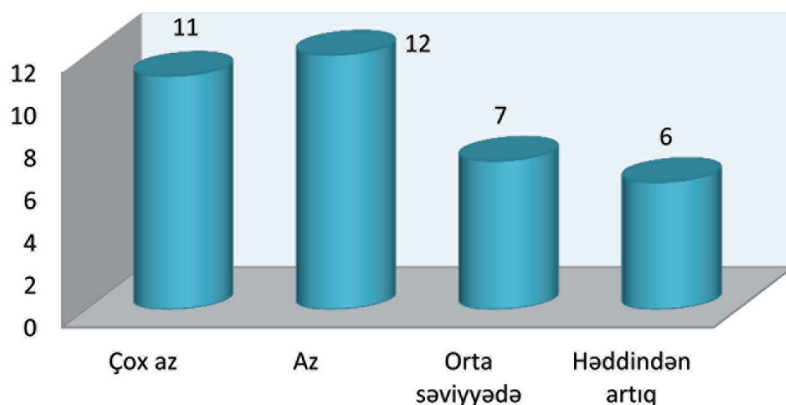
Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 11.2%-i (4 nəfər) “çox az”, 19.4%-i (7 nəfər) “az”, 52.8% (19 nəfər) “orta səviyyədə”, 16.6%-i isə (6 nəfər) keçirilən ixtisas fənlərinin yetərincə olduğunu qeyd etmişdir (diaqram 4).

Sual 5. *Tədris laboratoriyalarınızda mövcud şərait və təhsil müəssisəsinin maddi-texniki bazası ixtisasa dair kompetensiyalara yiyələnməkdə sizə kifayət edirmi?*

- 1) Çox az; 2) Az; 3) Orta səviyyədə; 4) Əladır.

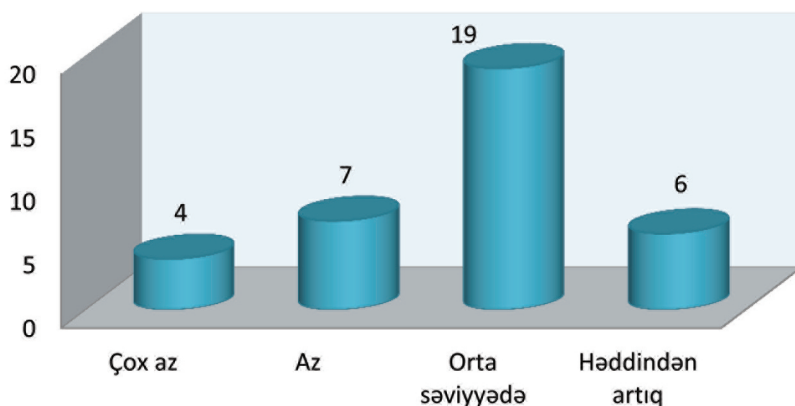
Diaqram 3

Liseydə qazanılan kompetensiyalar sayəsində iş tapmaq imkanının təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi

Diaqram 4

İxtisas fənlərinin ixtisası əhatə etməsinin təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 19.4%-i (7 nəfər) “çox az” cavabını, 44.4%-i (16 nəfər) “az”, 25%-i (9 nəfər) “orta səviyyədə”, 11.2%-i isə (6 nəfər) laboratoriyaların vəziyyətinin əla olduğunu qeyd etmişdir (diaqram 5).

Sual 6. *Təhsil aldığınız peşə təhsili müəssisəsində müasir texnologiyaları (İKT) özündə cəmləşdirən tədris mühiti təşkil olunurmu?*

1) Mən rast gəlməmişəm; 2) Çox az; 3) Orta səviyyədə; 4) Demək olar ki, hər bir dərstdə.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 27.8%-i (10 nəfər) keçirilən dərslərdə İKT vasitələrinin istifadə edildiyinə rast gəlmədiyini, 38.9%-i (14 nəfər) “çox az”, 25%-i

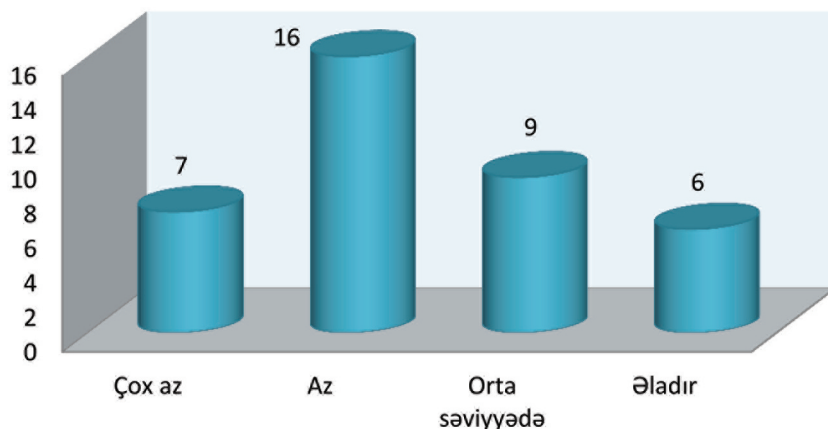
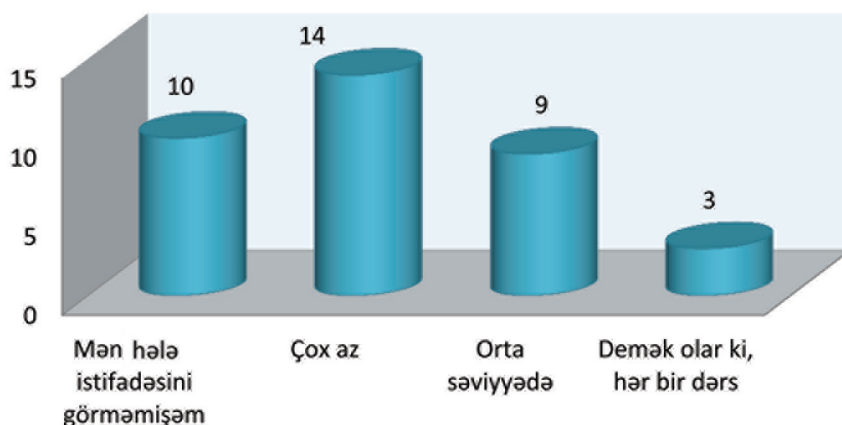
(9 nəfər) “orta səviyyədə” cavabını, 8.3%-i isə (3 nəfər) tədris mühitinin müasir pedaqoji texnologiyaların hər bir dərstdə tətbiq olunduğunu qeyd etmişdir (diaqram 6).

Sual 7. *Kurslararası keçid imtahanlarının təşkil olmasına razısınız mı?*

1) Bəli; 2) Xeyr.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 77.8%-i (28 nəfər) keçid imtahanlarının təşkil edilməsinə etirazını bildirir, 22.2%-i (8 nəfər) isə keçid imtahanlarının təşkil edilməsi ilə razılaşır (diaqram 7).

Sual 8. *İxtisasınızla əlaqəli olub-olmamasından asılı olmayaraq təhsilinizi tamamladıqdan sonra nə etmək istəyirsiniz?*

Diaqram 5 Tədris laboratoriyalarındakı mövcud şəraitin təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi**Diaqram 6** Tədrisdə müasir texnoloji vasitələrin tətbiqinin təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi

1) Öz işimi quracam; 2) Dövlət sektorunda işləmək istəyirdim; 3) Özəl sektorda işləmək istəyirdim; 4) Ailə işimizi davam etdirmək istəyirdim (diaqram 8).

Sual 9. *İxtisasa dair biliklərinizi təkmilləşdirmək üçün təhsilinizi bakalavriat səviyyəsində (və ya subbakalavr peşə-ixtisas dərəcəsinə) davam etdirmək istəyirsinizmi?*

1) İstəyirdim;

2) Məncə yox (qərarsızam); 3) Xeyr.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 31%-nin (11 nəfər) qəti olaraq təhsilini davam etdirmək istəyinin olduğu, 47%-nin (17 nəfər) qərarsız olduğu, 22%-nin (8 nəfər) isə davam etdirmək fikrində olmadığı müəyyənləşdirilmişdir (diaqram 9).

Sual 10. *Sizcə peşə təhsilində ən vacib problem hansıdır?*

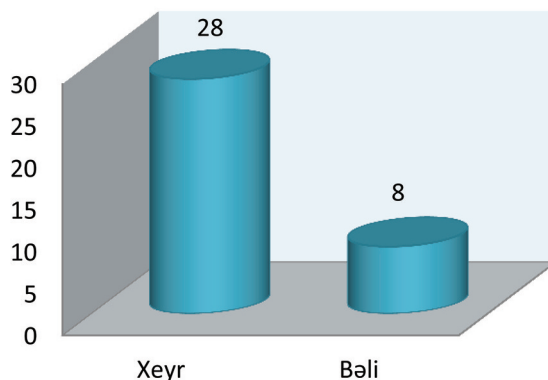
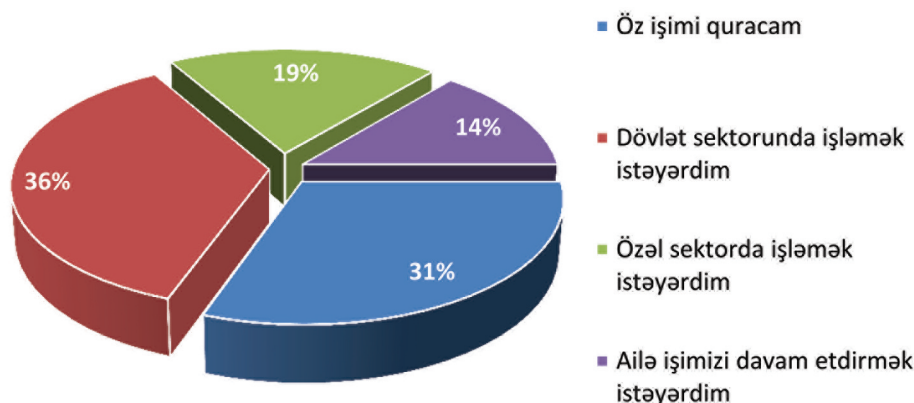
1) Tədris prosesində istifadə olunan vasitələrin və elementlərin əksikliyi/yoxluğu;

2) Tətbiqiyönlü dərslərin azlığı;

3) Sınıfdə təhsilalanların çox olması;

4) Sənaye ilə qənaətbəxş əlaqələrin olmaması.

Nəticə: Diaqramdan göründüyü kimi, təhsilalanların 19,4%-i (7 nəfər) tədris prosesində istifadə olunan vasitələrin və elementlərin əksik olmasını, 38,9%-i (14 nəfər) ixtisas fənlərində tətbiqi dərslərin olmamasını, 8,3%-i (4 nəfər) sınıfdə təhsilalanların sayının çox olmasını, 33,4%-i (12 nəfər) isə sənaye ilə əlaqələrin olmamasını peşə təhsilində ən vacib problemlər kimi düşünür (diaqram 10).

Diaqram 7 Kurslararası keçid imtahanının təşkil edilməsi fikrinin təhsilalanlar tərəfindən dəyərləndirilməsi**Diaqram 8** Təhsilalanların arzu etdikləri iş sahələrinin müəyyənləşdirilməsi

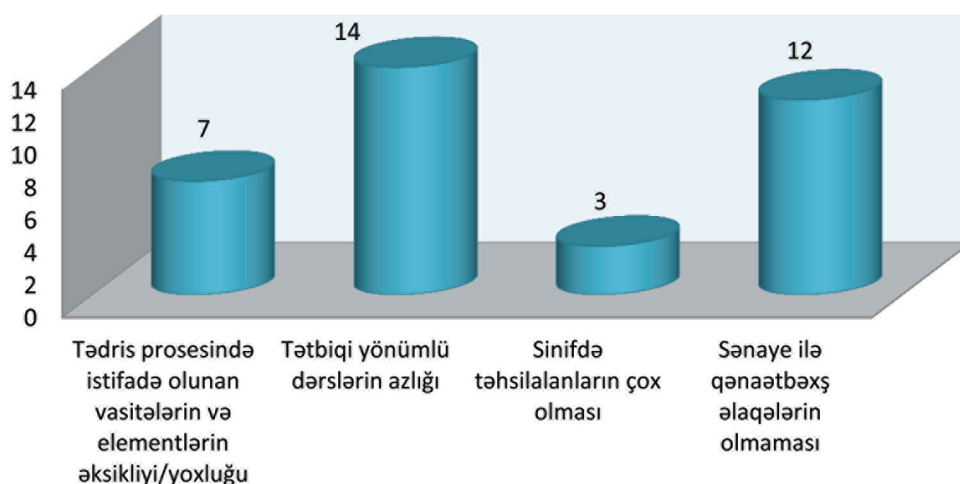
NƏTİCƏ

Texnika və Texnologiyalar üzrə Bakı Peşə Təhsil Mərkəzinin tabeçiliyində fəaliyyət göstərən 14 nömrəli Bakı Peşə Liseyində təhsil alanların ixtisaslarına və təhsil aldıkları təhsil müəssisəsinə dair fikirlərinin qiymətləndirildiyi bu tədqiqat işində aşağıdakı nəticələrə gəlinmişdir:

- Təhsilalanların 41.7%-nin təhsilə marağının yaşayış yerinin peşə liseyinə uzaq və ya yaxın olmasından asılı olmadığını qeyd etməsi göstərir ki, peşə-ixtisas təhsilinə üz tutanların əksəriyyətinin məqsədi arzu etdikləri ixtisasa yiyələnməkdir. Buna baxmayaraq, ASAN xidmət vasitəsilə aparılan qəbul prosesində sənəd verən şəxslərin yaşayış ünvanları da nəzərə alınmalıdır;

- Təhsilalanların 64%-i peşə təhsilini tamamladıqdan sonra öz ixtisaslarına dair iş tapmaqda çətinliklə qarşılaşacaqlarını düşünürlər. Bir sözlə, onların çoxunu öz ixtisas sahəsinə uyğun iş tapmaq məsələsi narahat edir. Buna görə də işəgötürənlərlə əməkdaşlığın gücləndirilməsi və istehsalat təlimlərinin iş yerlərində intensiv təşkili təhsilalanlarda formalaşan bu fikrin əksinin sübut olunması üçün vacibdir;

- Təhsilalanların 63,8%-i peşə liseyinin laboratoriyalarındakı mövcud şəraitin, yəni maddi texniki baza və texnoloji imkanların onları qane etmədiyini düşünür. Bu statistik göstəricilər, ümumiyyətlə, peşə liseylərində tətbiqi məqsədlər üçün istifadə olunan emalatxanaların və fənn laboratoriyalarının dövrün

Diaqram 9 Təhsilənlərdə təhsilin növbəti pillələri üçün marağın olub-olmamasının müəyyənəşdirilməsi**Diaqram 10** Peşə təhsilində əsas problemlərin müəyyənəşdirilməsi

tələblərinə uyğun hazırlanmasının vacibliyini sübut edir;

- Təhsilənlərin 66,7%-i düşünür ki, ixtisas fənlərinin tədrisində müasir təlim texnologiyalarından demək olar ki, istifadə edilmir. Bu problemin həlli məqsədilə peşə təhsili müəssisələrində işləyən pedaqoji-mühəndis heyəti Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən ixtisasartırma kurslarına cəlb olunur. Lakin kursların geniş miqyaslı tətbiq edilməməsi səbəbi ilə mövcud problem hələ də həll olunmayıb. Onlayn tədris prosesinə keçid dövründə bu məsələ daha aydın hiss olunur;

- Təhsilənlərin 78%-də təhsilin növbəti pillələri üçün marağın olmadığı müəyyən edilmişdir. Bu problemin aradan qaldırılması

və elmə həvəsin yaradılması məqsədilə peşə liseyləri digər ali təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıq etməlidir;

- Liseydaxili kurslararası imtahanların təşkil edilməsinə etirazını bildirən 77.8% təhsilənlə sorğu əsasında müəyyən edilmişdir ki, bu onlarda qorxu, həyəcan və inamsızlıq səbəbindən yaranmışdır. Amma peşə-ixtisas təhsili üzrə məzun olanlara orta ixtisas, yəni subbakalavr dərəcəsinin verilməsi kurslararası keçid imtahanlarının təşkil olmasını zəruri edir.

- Peşə təhsilində əsas problemlərin (və ya problemin) müəyyənəşdirilməsi məqsədilə ünvanlanan son suala verilən cavablar əsasında bu qənaətə gəlmək olar ki, tədris prosesində əsas problem vasitə çatışmazlığıdır. Təhsilənlər bu çatışmazlığı istər pedaqoji texnologiyaların

əksikliyi və ya tam tətbiq olunmamasında, istərsə də ixtisas materialları ilə təchiz edilməyən fənn laboratoriyalarının mövcud olmasında görür. Peşə təhsilinin nəticəyönlü və səriştə əsaslı təhsil imkanını təqdim etməsini əsas götürsək, ən vacib problem kimi maddi texniki təchizatın qənaətbəxşiliyinin formalaşmasına fokuslanmaq lazımdır.

Peşə təhsil müəssisələrində oxuyan təhsilalanları stimullaşdırmaq, onlara yeni hədəflər göstərmək və özlərini inkişaf etdirmək imkanını təmin etmək qarşıya qoyulan vacib istiqamətlərdir. Bu tip pedaqoji statistik tədqiqatların və müqayisəli analizlərin aparılması təhsil sistemimizdə formalaşan və getdikcə davam edən boşluqların müəyyənləşdirilməsi və problemin həll olunmasında əhəmiyyətli rol oynaya bilər.

Təklif: Peşə ixtisaslarına marağın artırılması, peşə təhsilinin nüfuzunun bərpa edilməsi və peşə liseylərində (ümumilikdə peşə təhsili müəssisələri) təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün araşdırmaların elmi-pedaqoji əsaslarla aparılması çox vacibdir. Belə halda buraxılan səhvləri və gələcəkdə yeni islahatların istiqamətini asanlıqla müəyyən etmək olar. Aparılması tövsiyə olunan tədqiqat istiqamətlərinə bunları daxil etmək olar:

- Psixoloji cəhətdən problemlə təhsilalanlarda ixtisasa maraq artıran amillərin müəyyənləşdirilməsi;
- Təhsilalanların akedemik göstəricilərinin İKT vasitələrindən asılılığının qiymətləndirilməsi;
- Modul qruplarda tədris planlarının üçillik və ikiillik ixtisas planları əsasında qiymətləndirilməsi;
- İxtisas fənlərinin tədrisində ənənəvi və interaktiv tədris metodikalarının təhsilalanların akademik göstəricilərinə təsirinin qiymətləndirilməsi;

Tədqiqatın kiçik qrup formasında aparılması əldə olunan nəticələrin dəqiqliyinin tam isbat olunmasında şübhə yarada bilər. Tövsiyə olunur ki, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin bu işə təşəbbüs göstərməsi ilə köklü tədqiqatlar

aparılsın. Artıq bu halda əldə olunan nəticələrin dəqiqliyi yüksək olar.

Məqalənin elmi yeniliyi: İlk dəfə olaraq peşə təhsilində problemlərin müəyyənləşdirilməsində təhsilalanlar kontekstindən çıxış edilmiş, onların fikirləri və təhsil müəssisəsindən gözləntilərinə əsaslanaraq tədqiqat aparılmış və peşə təhsili sistemindəki mövcud boşluqlar təhsilalanların fikirləri əsasında dəyərləndirilmişdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ *Müasir təhsilin nəzəri və praktiki problemləri.* (nəşrə haz. İ.H. Cəbrayilov). Bakı "ŞAHİN-MB", 2016, 250 s.
- ² Ağayev, Ş.O., Məmmədova, S.H. (2010). *Texniki-peşə təhsili müəssisələrində təlimin təşkilinin didaktik məsələləri.* Bakı, "Nasir" nəşriyyat, 204 s.
- ³ Əsgərov, R.B., Qurbanov, M.R. (2016). *İlkin peşə-ixtisas təhsili: problemlər və perspektivlər.* Bakı, "ŞAHİN-MB", 250 s.
- ⁴ Qafarov, G. (2021). "The Current State Of Vocational Education In Azerbaijan: Identifying Problems. *International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR)* ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 8, August, pp: 41-43.
- ⁵ <http://edu.gov.az/upload/file/serencam-elave/2016/peshe-tehsil-yol-xeritesi.pdf>
- ⁶ <https://edu.gov.az/az/page/418/7329>
- ⁷ Qafarov, Q.A. (2020). Peşə təhsilində düzgün təlim strategiyasının müəyyənləşdirilməsi: anlayış xəritələrinin tətbiqi. *Azərbaycan məktəbi*, № 3 (688), s.79–90.
- ⁸ Qafarov, Q.A. (2021). Peşə təhsilində təlim nəzəriyyələri və müasir yanaşmalar. *Elmi metodik vəsait.* Bakı, səh. 113.
- ⁹ Qafarov, Q.A., Rzayeva, A.H. (2019). Peşə təhsilində fizika fənninin müasir tədris metodikası: PhET simulyasiya platformu. *Azərbaycan məktəbi*, № 2, s.117-125.
- ¹⁰ Nəzərov, A.M. (2012). Müasir təlim texnologiyaları. *Dərs vəsaiti.* Bakı, ADPU nəşriyyatı. 103 s.